

Trudna sztuka przemawiania

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Stanisław Stroński, *Obłuda*, „Rzeczpospolita” 1922, s. 3.
- Źródło: Jarosław Kaczyński, *Wystąpienie na Kongresie PiS - 01/07/2017*.
- Źródło: Ciceron, *De oratore*, [w:] Jakub Zdzisław Lichański, *Co to jest retoryka?*, Kraków 1996, s. 5.
- Źródło: Wisława Szymborska, *Poeta i Świat, Odczyt Noblowski, 7 grudnia 1996*, [w:] *Wielkie mowy historii*, red. Wiesław Władyka, Tadeusz Zawadzki, Piotr Zmelonek, Warszawa 2006, s. 330.
- Źródło: Lech Wałęsa, *My, naród, Przemówienie w Kongresie USA, 15 listopada 1989*, [w:] *Wielkie mowy historii*, red. Wiesław Władyka, Tadeusz Zawadzki, Piotr Zmelonek, Warszawa 2006, s. 280.
- Źródło: Lech Wałęsa, *My, naród, Przemówienie w Kongresie USA, 15 listopada 1989*, [w:] *Wielkie mowy historii*, red. Wiesław Władyka, Tadeusz Zawadzki, Piotr Zmelonek, Warszawa 2006, s. 280.

- Źródło: *Etyka słowa*, [w:] Anna Pajdzińska, Janina Puzynina, *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*. Forum Kultury Słowa, Wrocław 1995, red. Jan Miodek, Wrocław, s. 42.

Trudna sztuka przemawiania

Cesare Maccari [czytaj: czesare makkari] *Cycon potępiający Katylinę*
Źródło: Rzym, fresk, Pałac Madame, domena publiczna.

” Ciceron

De oratore

[...] nie wydaje mi się [...], aby mogło być coś świetniejszego, jak umieć mocą swych słów trzymać w napięciu zebrany tłum, skłaniać myśli słuchaczy, skierować ich wolę, dokąd by się chciało, a od czego by się chciało, odwodzić.

Źródło: Ciceron, *De oratore*, [w:] Jakub Zdzisław Lichański, *Co to jest retoryka?*, Kraków 1996, s. 5.

Warunkiem udanej wypowiedzi jest jej przejrzysta i logiczna kompozycja. Mowa - by była skuteczna - musi być umiejętnie przygotowana i wygłoszona. Sam tekst, nawet gdy jest skonstruowany według najważniejszych zasad retoryki, nie przekona słuchającego, jeśli zostanie wypowiedziany beznamiętnie. Jak zatem zostać skutecznym mówcą?

Twoje cele

- Rozpoznasz w tekście przemowy środki retoryczne.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób użyte w przemowie środki retoryczne oddziałują na odbiorcę.
- Zbudujesz wypowiedź z zachowaniem zasad retoryki.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat kompozycji tekstów retorycznych, zapoznaj się z poniższym materiałem: [Zasady poprawnej kompozycji tekstów retorycznych](#)

***Docere, delectare, movere* – uczyć, zachwycać, wzruszać**

Zbiorem określonych narzędzi, które służą opanowaniu sztuki przemawiania, jest [retoryka](#), którą *Ilustrowany Słownik języka polskiego* Mariana Arcta z 1916 roku nazywa „nauką pięknego wypowiedania myśli” (cyt. za: Jakub Lichański, *Co to jest retoryka*, Kraków 1996, s. 3). Jednak myśli wypowiedziane powinny być nie tylko pięknie. Retoryka bowiem nadaje wypowiedzi funkcję perswazyjną, która ma przekonywać, nakłaniać lub odwołać od czegoś, słowem tak wpłynąć na odbiorcę, by ten zachował się w pożądanym sposób.

Praktyka oratorska (łac. *orare* – mówić, rozprawiać) ma za cel wpłynąć na rozum, wolę i uczucia odbiorcy, czyli:

- przekonać go do swoich argumentów, a być może przedstawić mu nieznaną dotąd fakty i ciekawostki, np. podczas przemówienia o zmianach klimatu może podać statystyki z wiarygodnych źródeł;
- wpłynąć na jego działania, np. podczas przemówienia o poziomie ubóstwa na świecie zachęcić do przekazywania datków;
- poruszyć go, czyli np. odwołać się do empatii, zapytać o wyobrażenie sobie własnego życia w takich miejscach na świecie, gdzie poziom ubóstwa jest krytyczny, gdzie nie ma dostępu do edukacji.

Źródło: domena publiczna.

Zasady tworzenia przemówienia

Tekst przemówienia poza sugestywnością, powinien być przede wszystkim poprawnie skomponowany i zgodny z przyjętymi zasadami poprawności językowej. Mówca musi pamiętać o podstawowych zasadach tworzenia przemowy:

Opracowanie i multimedia: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Podręczne środki stylistyczne

W celu osiągnięcia ozdobności tekstu warto sięgnąć po różne środki retoryczne, które wzbogacają tekst przemowy i podtrzymują zainteresowanie odbiorcy.

Poprawna [elokucja](#) to nie tylko przejrzysta kompozycja, ale i odpowiedni język. Mówca musi mówić tak, by można go było zrozumieć. Jest to zasadniczy warunek skuteczności mowy.

Wybrane środki retoryczne stosowane w przemowach		
ŚRODEK	FUNKCJA	PRZYKŁAD
pytanie retoryczne - pytanie, które nie wymaga odpowiedzi, by wywodzić mógł być kontynuowany.	- postawienie tezy; - prezentowanie własnego stanowiska nie wprost; - nadanie wypowiedzi emocjonalnego tonu; - uzyskanie aprobaty odbiorcy.	- <i>Jak długo jeszcze możemy udawać, że nie dostrzegamy tego problemu?</i>
wyliczenie (enumeracja) - przedstawianie cech, właściwości danego zjawiska w jednym ciągu.	- wzmocnienie wartościowania danego zjawiska; - podkreślenie stosunku rozmówcy do zjawiska.	- <i>Nasza kandydatka jest ambitną, zdolną, świetnie wykształconą, znakomicie zorientowaną i emocjonalnie przygotowaną do pełnienia nowej roli specjalistką.</i>
wykrzyknienie (eksklamacja) - okrzyk lub zdanie wykrzyknikowe, podczas przemówienia wyraźnie zakończone intonacyjnie (podniesionym głosem).	- wzmocnienie stosunku emocjonalnego mówcy do tematu przemowy; - wyraz zaangażowania mówcy w podejmowaną problematykę.	- <i>Ach! Gdyby tak powrót do błęgiego dzieciństwa był możliwy!</i>
apostrofa - bezpośredni zwrot do odbiorcy lub osoby wspomnianej w przemówieniu.	- nawiązanie i wzmocnienie kontaktu z odbiorcą; - przydatna w polemice z poglądami innych osób.	- <i>Podobnie, jak Szanownych Państwa, mnie także przeraża poziom ubóstwa na świecie.</i> - <i>Co miałeś na myśli Cynceronie, gdy wygłaszałeś swoje słynne: O tempora! O mores! (O, czas! O, obyczaje!)</i> - <i>A ja się z Tobą, Cynceronie, nie zgadzam!</i>
paralelizm składniowy - powtórzenie zdań o podobnej budowie. - anafora - powtórzenie wyrazu lub wyrażenia na początku każdego zdania; - epifora - powtórzenie wyrazu lub wyrażenia na końcu każdego zdania.	- wzmocnienie wypowiedzi poprzez rytmizację; - urozmaicenie wypowiedzi np. dzięki wyrazom bliskoznacznym.	- <i>Wierność wartościom nie oznacza bezmyślności. Wierność wartościom oznacza wolność.</i> - <i>Gdybyśmy w końcu pojęli, że królową jest Matka Natura. Gdyby rządzący dostrzegli, że centrum wszelkiej pomysłowości jest Matka Natura. Bo nawet dzieci wiedzą, że początek wspaniałego to Matka Natura.</i>
przerzutnia - przeniesienie do następnego, kolejnego zdania (wersu) końcowej części zdania poprzedniego.	- rytmizowanie wypowiedzi; - wywołanie efektu zaskoczenia; - podkreślenie najważniejszych treści.	- <i>Tak właśnie kształtuje się natura. Ludzka - i tylko o niej chcę dziś mówić.</i>
emfaza - nacisk, wzmocnienie intonacyjne na pewne wyrazy lub zdania.	- uwydatnienie znaczenia.	- <i>Tak, nie przesadzilem, ten polityk to geniusz!</i>
ironia - sprzeczność między rzeczywistą treścią a intencją mówiącego.	- często służy konstruowaniu dowcipów, zabawnych części wypowiedzi; - rozładowanie napięcia, rozbawienie odbiorcy; - podkreślenie intelektualnych możliwości mówiącego.	- <i>Wykazując się sprytem i zmysłem orientacji, zgubiłem się na lotnisku jak małe dziecko.</i>
paradoks - zestawienie sprzeczności.	- wywołanie efektu zaskoczenia; - pogłębia zainteresowanie.	- <i>I Ci, którzy najgłośniejszy krzyczą, są najsłabiej słyszani.</i>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Ciekawym przykładem wykorzystania niektórych środków retorycznych jest fragment przemówienia Lecha Wałęsy w Kongresie USA. Prezydent zastosował w swojej przemowie formę epifory: „o rządach ludu, przez lud i dla ludów” oraz enumerację:

„przeciw łamaniu prawa, przeciw deptaniu ludzkiej godności...” itd. Te chwytły świadczą o dużym zaangażowaniu – także emocjonalnym – mówiącego w poruszaną problematykę.

” Lech Wałęsa

My, naród, Przemówienie w Kongresie USA, 15 listopada 1989

Świat pamiętał o wspaniałej zasadzie amerykańskiej demokracji, o rządach ludu, przez lud i dla ludów. Pamiętam też o niej ja, robotnik z gdańskiej stoczni, który całe swe życie wraz z innymi członkami Ruchu „Solidarności” poświęcił dla tej właśnie zasady rządów ludu, przez lud i dla ludów. Przeciw przywilejom i monopolowi, przeciw łamaniu prawa, przeciw deptaniu ludzkiej godności, przeciw pogardzie i niesprawiedliwości.

Źródło: Lech Wałęsa, *My, naród, Przemówienie w Kongresie USA, 15 listopada 1989*, [w:] *Wielkie mowy historii*, red. Wiesław Władyka, Tadeusz Zawadzki, Piotr Zmelonek, Warszawa 2006, s. 280.

Skomponuj to dobrze

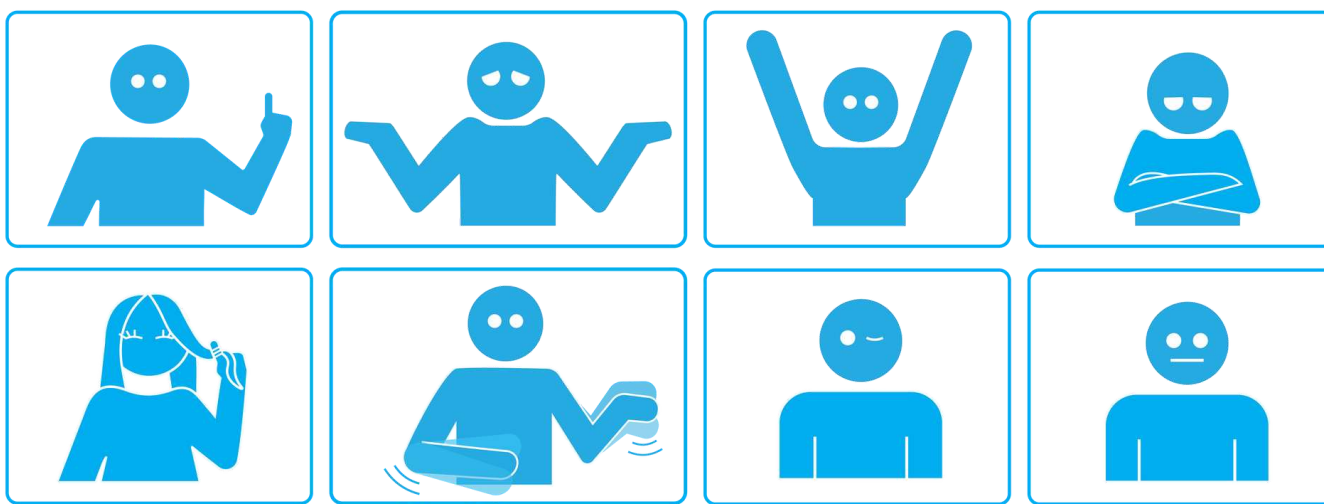
Podstawą każdej mowy jest tekst. Powinien on być skonstruowany zgodnie z zasadami poprawności kompozycyjnej, a zatem zawierać wstęp, tezę, rozwinięcie zawierające argumenty na poparcie tezy oraz zakończenie, w którym może pojawić się apel i puenta.

Michał Rusinek i Anna Załazińska w książce *Jak się dogadać, czyli retoryka codzienna*, (Kraków 2018, s. 180) przedstawili Zasadę 3P, opierającą się na trzech prostych do zapamiętania formułach, które utrzymują przemowę w spójności:

Wykorzystanie takiej formuły pozwala łatwiej zorientować się odbiorcy w najważniejszej treści przekazywanej przez mówcę. Przemowy mogą być wielowątkowe, ale powinny podejmować jeden kluczowy temat, dlatego ważne jest, by mówca przypominał o nim co jakiś czas. Formuła 3P może w tym pomóc dodatkowo umożliwiając spójność tekstu.

Mowa ciała

Mowa ciała może wzmocnić albo osłabić siłę przekazu. Na ostateczny efekt wypowiedzi wpływ mają: intonacja, rytm i tempo wypowiedzi, mimika i gestykulacja. Pauzowanie czy stawianie akcentów w określonych miejscach służy podkreśleniu określonych fragmentów i zwróceniu uwagi publiczności. Ton głosu powinien być stabilny i naturalny. Naistotniejsze w zdobywaniu przychylności odbiorców jest przede wszystkim utrzymywanie z nimi kontaktu wzrokowego i naturalność.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Słownik

adegdota

krótka forma literacka, zawierająca prawdziwe lub zmyślane opowiadanie o zdarzeniu z życia znanej postaci, żyjącej lub historycznej, lub z życia określonego środowiska czy grupy społecznej

dygresja

(łac. *digressio* – oddalenie się) – uwaga wtrącona do wypowiedzi lub tekstu, niezwiązana z głównym tematem

elokucja

(łac. *elocutio* – wysłowienie, styl, język) – inaczej sztuka wysłowienia, formułowanie myśli, odznaczające się szczególną dbałością o poprawność i jasność wypowiedzi, polegające na dobieraniu zwrotów stylistycznych o dużej mocy perswazyjnej, adekwatnych do jej celu

empatia

(gr. *empátheia* – cierpienie) – zjawisko współodczuwania, rozumienia stanów psychicznych, zwłaszcza emocjonalnych innych osób

erystyka

(gr. *eristikós* – kłótlivy; od *éris* – kłótnia) – sztuka prowadzenia sporu, dyskusowania, obejmująca przekonywanie innych o prawdziwości przedstawianych im poglądów, często uciekająca do rozumowań z pozoru tylko poprawnych

inwencja retoryczna

(łac. – *inventio*) – inwencja, retoryczna umiejętność wynajdywania myśli, selekcji informacji, wyboru tematu, wyszukiwania sposobu rozwiązania postawionego problemu

kolokwializm

wyraz lub wyrażenie używane tylko w swobodnej, potocznej mowie

retoryka

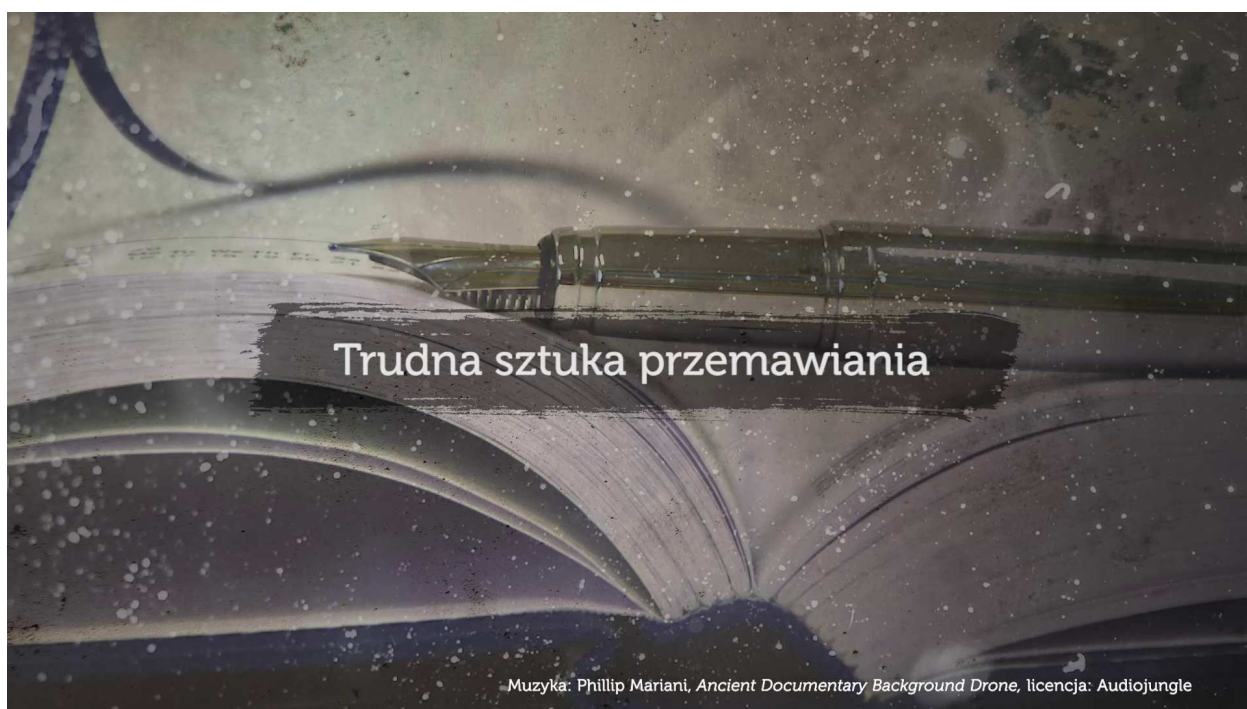
(łac. *rhetorica*) – w starożytności pojęcie to oznaczało m.in. dziedzinę sztuki (umiejętności) polegającą na tworzeniu i wykonywaniu pięknej oraz skutecznej przemowy; współcześnie – umiejętność, sztuka, dobrego wysławiania się, rzetelnego przekonywania w mowie i piśmie

Film edukacyjny

Polecenie 1

Na podstawie wykładu dr Agaty Hąci sformułuj notatkę na temat najważniejszych zasad przygotowania przemówienia.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R1HVlOojxHVxP>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Wyjaśnij i uzasadnij paradoks: najlepsza improwizacja to ta, która jest najlepiej przygotowana.

Słownik

ex cathedra

(łac. z katedry) – uroczysty, nadzwyczajny sposób przemawiania wywodzący się z przemówień papieża, którego słowa i postawa miały być nieomyłne; współcześnie: wypowiedzianie się w sposób nieznoszący sprzeciwu

hiperbola

(gr. *hyperbole* – przesada) – figura stylistyczna polegająca na celowej przesadzie w opisie czegoś, czyli wyolbrzymieniu, przejawskrawieniu opisywanej rzeczy lub zjawiska

litota

(gr. *litótēs* – prostota) – pomniejszenie, zastąpienie jakiegoś określenia, najczęściej epitetu, jego zaprzeczonym przeciwstawieniem w celu złagodzenia ostrości wypowiedzi

sobie a muzom

frazeologizm znany z literatury greckiej oznaczający: wyłącznie dla siebie, dla własnego pożytku

tieret

znak graficzny, krótka kreska pozioma

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią przemówienia Nelsona Mandeli w dniu zaprzysiężenia na prezydenta Republiki Południowej Afryki. Określ temat i cele przemowy.

Nelson Mandela

Niech zapanuje wolność

Wasze Majestaty, Wasze Królewskie Wysokości, dostojni goście, towarzysze i przyjaciele, dzisiaj wszyscy dzięki naszej obecności tutaj i dzięki uroczystościom odbywającym się w innych częściach naszego kraju i świata obdarzamy nowo narodzoną wolność sławą i nadzieją.

Z doświadczenia nadzwyczajnego ludzkiego nieszczęścia, które trwało zbyt długo, musi się narodzić społeczeństwo, z którego cała ludzkość będzie dumna. Nasze codzienne działania jako zwyczajnych Południowych Afrykańczyków muszą stworzyć południowoafrykańską rzeczywistość, która naprawdę wzmocni wiarę ludzkości w sprawiedliwość, pogłębi jej zaufanie do szlachectwa duszy ludzkiej i podtrzyma nasze nadzieje na chlubne życie dla wszystkich.

Wszystko to zawdzięczamy zarówno sobie samym, jak i ludziom z całego świata, którzy są tu dzisiaj tak godnie reprezentowani. Moim rodakom nie waham się powiedzieć, że każdy z nas jest tak blisko związany z ziemią tego pięknego kraju, jak słynne drzewa palisandrowe Pretorii i drzewa mimozy z Niskiego Weldu.

Za każdym razem, gdy ktoś z nas dotyka naszej ziemi, doznajemy poczucia osobistej odnowy. Nastrój narodu zmienia się wraz ze zmianami pór roku.

Ogarnia nas poczucie radości i euforii, gdy trawa zielenieje, a kwiaty otwierają pąki.

Duchowa i fizyczna jedność, którą wszyscy dzielimy z naszą ojczyzną, wyjaśnia dogłębny ból, który wszyscy nosiliśmy w sercach, kiedy patrzyliśmy na nasz kraj rozdzierany straszliwymi walkami, gdy widzieliśmy, że jest lekceważony, delegalizowany i izolowany przez narody świata właśnie dlatego, że stał się uniwersalną bazą dla zgubnej ideologii oraz praktyki rasizmu i przemocy rasowej.

My, naród Południowej Afryki, czujemy teraz, że ludzkość przyjęła nas z powrotem na swoje łono, że my, którzy tak niedawno byliśmy wyklęci, dostąpiliśmy dziś rzadkiego przywileju goszczenia narodów świata na naszej własnej ziemi.

Dziękujemy naszym dystyngowanym gościom międzynarodowym za wzięcie w posiadanie, wraz z narodem naszego kraju, tego, co jest przede wszystkim wspólnym zwycięstwem sprawiedliwości, pokoju i godności ludzkiej. Wierzimy, że pozostaniecie nadal po naszej stronie, gdy będziemy stawiać czoło wyzwaniom budowania pokoju, zamożności i demokracji oraz likwidowania nierówności rasowej i płciowej.

Głęboko doceniamy rolę, którą ogół naszych obywateli i wyborcy polityczni – demokraci, osoby duchowne, kobiety, młodzież, przedsiębiorcy, tradycjoniści i inni przywódcy – odegrali w osiągnięciu dzisiejszego porozumienia. Nie sposób przecenić roli drugiego zastępcy prezydenta, szanownego pana de Klerka.

Chcielibyśmy również podziękować wszystkim formacjom naszych sił bezpieczeństwa za wybitną rolę, jaką odegrały, ochraniając pierwsze demokratyczne wybory i przejście do demokracji przed głodnymi krwi siłami, które wciąż odmawiają dostrzeżenia światła.

Nadszedł czas gojenia ran.

Nadszedł czas budowania mostów nad przepaściami, które nas dzielą.

Czas budowania właśnie się rozpoczął.

Nareszcie osiągnęliśmy wyzwolenie polityczne.

Zobowiązujemy się do wyzwolenia wszystkich ludzi z więzów nędzy, niedostatku, cierpienia, dyskryminacji płciowej i innej.

Udało się nam postawić ostatnie kroki na drodze do względnego pokoju.
Zobowiązujemy się do zbudowania całkowitego, sprawiedliwego i trwałego pokoju.

Odnieśliśmy zwycięstwo, próbując zaszczepić nadzieję w sercach milionów ludzi. Wchodzimy z nimi w przymierze, głosząc, że zbudujemy społeczeństwo, w którym wszyscy Południowi Afrykańczycy, zarówno czarni, jak i biali, będą mogli stąpać z podniesionym czołem, bez lęku w sercach, pewni swego niezbywalnego prawa do ludzkiej godności – zbudujemy tęczowe społeczeństwo żyjące w pokoju ze sobą i ze światem.

Jako świadectwo poświęcenia zadaniu odnowy naszego kraju nowy Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej zajmie się, jako sprawą najpilniejszą, zagadnieniem amnestii dla naszych obywateli, którzy obecnie odbywają kary więzienia.

Dzień dzisiejszy poświęcamy wszystkim bohaterom i bohaterkom tego kraju i reszty świata, którzy poświęcili się w najróżniejszy sposób i podporządkowali swoje życie temu, abyśmy mogli stać się wolni.

Ich sny stały się rzeczywistością. Ich nagrodą jest wolność.

Odczuwamy zarówno pokorę, jak i czujemy, że jest to honor i przywilej, że wy, obywatele Południowej Afryki, obdarzyliście nas, jako pierwszy rząd zjednoczonej, demokratycznej, nierasistowskiej, nieseksistowskiej Południowej Afryki, zadaniem wyprowadzenia naszego kraju z doliny ciemności.

Rozumiemy, że wciąż nie ma łatwej drogi do wolności.

Dobrze wiemy, że nikt z nas, działając sam, nie może odnieść sukcesu.

Dlatego musimy działać razem jako zjednoczony naród, w celu osiągnięcia ugody narodowej, zbudowania własnego narodu, powstania nowego świata. Niech

sprawiedliwość nastanie dla wszystkich.

Niech pokój nastanie dla wszystkich.

Niech praca, chleb, woda i sól będą dla wszystkich.

Niech wszyscy zrozumieją, że ciało, umysł i dusza każdego z nas zostały uwolnione po to, abyśmy mogli się spełnić. Niechaj nigdy więcej, przenigdy, ten piękny kraj nie dozna przemocy i życia jako parias tego świata. Słońce nigdy nie zajdzie nad tak wspaniałym ludzkim dokonaniem. Niech żyje wolność. Niech Bóg błogosławi Afrykę. Dziękuję wam.

Przemowy niezapomniane, oprac. S. Usher, Kraków 2019.

Polecenie 2

Podczas przygotowania przemówienia bardzo istotne jest, by odpowiedzieć na trzy pytania:

- O czym mówisz?
- Do kogo przemawiasz?
- Z jakiej okazji przemawiasz?

Opisz, czy przemówienie Nelsona Mandeli odpowiada na wszystkie z nich.

Ćwiczenie 1

Rozpoznaj i zanotuj przykłady środków retorycznych użytych w przemówieniu. Określ ich nazwę i funkcję.

Ćwiczenia podsumowujące

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

W myśl zasady stosowności, zaproponuj wstępy przemówień wygłaszanych w różnych okolicznościach. Wykorzystaj środki retoryczne.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Napisz i wygłoś pięciominutowe wystąpienie na temat: *Czy rzeczywistość w mediach społecznościowych to na pewno rzeczywistość?* Użyj przynajmniej czterech środków retorycznych.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Trudna sztuka przemawiania

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- 4) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu;
- 7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
- 9) rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

Zakres rozszerzony

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozpoznaje prozodyczne elementy stylu: akcent, intonacja, dynamika, rytmizacja i określa ich funkcje w tekście;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia zasady poprawnego tworzenia przemówienia;
- definiuje i wskazuje w tekście przemówienia środki retoryczne, takie jak: apostrofa, powtórzenie, pytania retoryczne, przerzutnie, inwersje;
- formułuje przemówienie z zastosowaniem środków retorycznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- e-podręcznik.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

Nauczyciel poleca uczniom, by przed lekcją przejrzyli różne źródła w celu odnalezienia przemówień różnych osób publicznych. Uczniowie formułują notatki na temat:

- emocji, które wzbudziło w nich to przemówienie,
- wiedzy, której przemówienie dostarczyło,
- refleksji, które wywołało (czy w związku z tym uczniowie chcieliby podjąć jakieś działanie).

Ważne, by uczniowie przygotowali wersję drukowaną tekstów wybranych przemówień.

Faza wprowadzająca

Na początku lekcji uczniowie prezentują efekty swojej pracy. Przedstawiają okoliczności i problematykę przemówienia, które wybrali oraz odczytują sformułowane notatki. Nauczyciel informuje uczniów, że określenie trzech elementów odbioru przemówienia (wiedzy, emocji, refleksji) jest kluczowe, by ocenić, czy przemówienie spełniło swój cel i było przekonujące. Nauczyciel informuje uczniów o temacie zajęć oraz prezentuje „Wprowadzenie” do materiału i cele lekcji.

Faza realizacyjna

Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj” i skupiają swoją uwagę przede wszystkim na środkach retorycznych oraz zasadach tworzenia przemówienia. Jest to ich podstawowe narzędzie do dalszej pracy.

Praca z multimedium. Uczniowie zapoznają się z treścią wykładu dr Agaty Hąci i wykonują polecenia do niego przyporządkowane. Na podstawie notatki sformułowanej na podstawie medium pracują nad drugim multimedium – audiobookiem. W tej części niezbędna jest wiedza z sekcji „Przeczytaj”, ale także informacje o środkach przywołanych przez ekspertkę (np. hiperbola, litota). W następnym kroku uczniowie wykonują ćwiczenia podsumowujące o charakterze praktycznym. Ćwiczenie nr 6 może przyjąć formę pracy domowej.

Faza podsumowująca

Nauczyciel proponuje uczniom, by w wybranych przed lekcją przemówieniach odnaleźli minimum pięć środków retorycznych, które poznali na zajęciach oraz odpowiedzieli na pytanie, czy tekst ten spełnia wszystkie zasady poprawnego tworzenia przemówienia.

Praca domowa:

Ćwiczenie nr 6:

Napisz i wygłoś pięciominutowe wystąpienie na temat: *Czy rzeczywistość w mediach społecznościowych to na pewno rzeczywistość?* Użyj przynajmniej czterech środków zaproponowanych w sekcji „Przeczytaj”

Materiały dodatkowe:

- *ABC dobrego mówcy*, [w:] *Polszczyzna na co dzień. Poradnik redaktora*, red. M. Bańko, Warszawa 2008.
- *Jak mówić, żeby nas słuchano*. Wykład prof. Bralczyka, Rzeszów 2017. Dostępny w internecie.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Film edukacyjny” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.